

Szerkesztői jegyzet

Ez az írás egy emlékbeszéd. A *Jelentés a magyar közoktatásról* című sorozatról, mert 10 évvel ezelőtt jelent meg az utolsó kötete. Az 1995-ben indult vállalkozás bevezetője így fogalmazta meg a kötet küldetését: „*Célja áttekintést adni a magyar közoktatási rendszer jelenlegi állapotáról és a rendszerben zajló fontosabb változásokról. A kötetet elsősorban azoknak szánjuk, akik országos vagy helyi szinten akár döntéshozóként, akár a döntéseket befolyásoló állampolgárként az oktatás kérdéseivel foglalkoznak.*” A kiadvány (az 1995, '97, 2000, '03, '06, '10 években) adatokkal alátámasztott, átfogó és részletgazdag elemzésekkel láttelepet készített – és ezzel tükröképet mutatott – a hazai közoktatás, az iskolák és a pedagógusok aktuális helyzetéről.

Az első kötetek még a Művelődés és Közoktatási Minisztérium felkérésére készültek az Országos Közoktatási Intézet (OKI) munkatársai és külső szakértők bevonásával. 1995-ben még alig 300, míg 2011-ben már majdnem 600 oldalon. A kötetek a társadalmi-gazdasági környezetből kiindulva mutatták be az oktatáspolitikai folyamatokat, a munkaerőpiac és a felsőoktatás kérdéseit, a tartalmi szabályozásnak, az iskola belső világának alakulását, valamint a pedagógusok helyzetét, és számos táblázatban, diagramban közölték az elemzések háttérét jelentő adatokat, tendenciákat. A jelenségeket komplex látásmóddal, a nemzetközi folyamatokkal kontextualizálva dolgozták fel, ezzel pedig a tényeken és adatokon alapuló oktatáskutatás és elemzés hazai mintájává, zászlóshajójává – és minden más elemzést, jogszabályváltozást indokló szöveg hivatkozott alapidokumentumaivá – váltak.

A sorozatot Halász Gábor és Lannert Judit szerkesztette az OKI Kutatási Köz-

pontja égisze alatt. A köteteket a hazai szakma egyre jobban igényelte és értékelte – a változó minisztériumok azonban mindinkább kihátráltak az ügy mögül. Az adatgazdag „láttelepek” egyre kevésbé feleltek meg a sikerorientált minisztériumi elvárásoknak. Az utolsó kötetet már az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) munkatársai – Balázs Éva, Kocsis Mihály és Vágó Irén – szerkesztették, s megjelenését sok más mellett bonyolította, hogy 2010-re, mikorra a kiadvány elkészült, új kormány és minisztérium vette át a hatalmat. A megalakuló új oktatási kormányzat bizalmatlanul tekintett a kötetre, feltételezve, hogy az az előző politikai és szakmai elit szemléletmódját és üzeneteit tartalmazza. Ebben az időszakban – egy vezetői válság következtében – lettem az OFI megbízott főigazgatója. A bizalmatlanságból következő félelmeket a szerkesztőbizottság időközben kormánypártivá lett tagjainak hathatós közbenjárásával és egy kételyeket megfogalmazó *Kiadói előszóval* sikerült feloldani. „*A tények és adatok kiválasztása, magának a választásnak a mozzanata nem kedvez-e egy-egy kitüntetett nézőpontnak, míg más megközelítéseket nem fed-e el?*” Stb. A könyv végül 2011 szeptemberében megjelent.

Sajnos a folytatás elmaradt. Pedig az Intézetben bizottsági és kutatói szinteken is komoly alapozások kezdődtek egy következő kötethez. Miért alakult mégis másképp?

Kezdem a személyes felelősségemmel. Rossz döntést hoztam, amikor olyan háttér tanulmányok készítését szorgalmaztam, amelyben a kormányzatot támogató társadalomtudósok és oktatáspolitikusok elemzik a 2011-ben elfogadott Köznevelésről

szóló törvény és az azt követő intézkedések háttérben meghúzódó társadalom- és oktatáspolitikai víziót. Elgondolásomat az vezette, hogy a 2011-ben új alapokra épülő köznevelési rendszert nem lenne szakszerű egy régebbi szempontrendszer alapján elemezni. Tévedtem. A korábbi kötetek szerkezete is alkalmas lett volna a munka folytatásához. Ráadásul a kiküldött felkérésekre nem érkezett érdemi válasz vagy használható elemzés. A különböző szereplők eltérő indokokkal, de elutasították a felkérést. Ezalatt értékes hónapokat veszítettünk el, és mind jobban átalakult az intézet munkáját meghatározó szélesebb közeg is.

Az egyre hangsúlyosabbá váló politikai kormányzás nyomán a szakértők szerepe a döntés-előkészítés folyamatában elsúlytalanodott, a tények és adatok egyre inkább a meghozott politikai döntések igazolására szolgáltak. A kommunikációs feltételrendszer is ehhez igazodott, az intézeti megszólalások lényegében minisztériumi gyámság alá kerültek. A tudományos normák helyett a Wekerlét és Vekerdyt összekeverő fiatal titánok osztották az eszt, és határozták meg a követendő irányvonalat. Súlyosbította a helyzetet az állami tankönyvfejlesztésben, majd -kiadásban való részvétel, ez a megnyerhetetlen küzdelem.

A napokban megkeresett egy hetilap azzal a kérdéssel: igaz-e az állítás, miszerint az egyházi iskolák háromszor annyi forrásból gazdálkodnak, mint az államiak? Erre tíz évvel ezelőtt a *Jelentés* adatainak felhasználásával és a minisztériumi statisztikai évkönyvek segítségével viszonylag könnyen korrekt választ lehetett volna adni. Ma nem így van. S nemcsak azért, mert az állami szférában feladatfinanszírozás, míg az egyháziban továbbra is nor-

matív alapú támogatás érvényesül, hanem azért, mert rendkívül hiányosak és/vagy félig-meddig titkoltak az oktatási adatok. Az éves államháztartási költségvetési beszámoló annyira elnagyolt, hogy abból az oktatásra nézve szinte semmi nem olvasható ki. A Köznevelési évkönyvek évek óta nem tartalmaznak költségvetési adatot. A KSH adatai között csak a költségvetési intézmények oktatási kiadásait tüntetik fel, az OECD statisztika pedig csak állami, illetve egyéb oktatási intézmények szerint bontja a finanszírozási adatokat, miként az Eurostat is, miközben az egyházi iskolákra vonatkozóan nem közöl pénzügyi adatot. Bingó – mondhatnánk, ha az oktatás nem a jövőnkét meghatározó tényező lenne!

Jelentés kötetéről már szó sincs, az OKI/OFI kutatói bázisa a körülmények és értelmetlen átszervezések nyomán néhány év alatt szublimálódott az akadémiai, felsőoktatási és szabadpiaci szférában, így ma nincs olyan állami tudásközpont, amely megfelelő szakmai kvalifikációval rendelkezne egy új kötet elkészítéséhez. Átláthatatlan oktatási környezet van, amely kiválóan alkalmas meddő, érzelemvezérelt, személyes sértésekre alapozott vitákra, végtelen iszapbirkózásokra és konteók térhódítására. A ködösítés arra is alkalmas, hogy elfedje a döntéshozók valódi célját; parkolópályára állítani az oktatás- és pedagóguspolitikát, és fenntartani a kijelölt elit iskoláztatási és kulturális monopóliumát.

Odafönn pedig a statisztika alkalmazásának bajnoka – Sir Winston – elégedetten szippant egyet a szivarjából. És mi, mi mit csinálunk?

Kaposi József